

Анотація

Крижанівський А.Ф. Правопорядок у контексті середньовічного праворозуміння. – Стаття.

У статті висвітлені філософські, юридичні та буденні уявлення середньовічного суспільства про правопорядок. Правопорядок постає як образ належного способу життя, невіддільний від морального стану і релігійності суспільства. Семіотичним позначенням правопорядку виступає термін “мир”.

Ключові слова: правопорядок, середні віки, мир, суспільна ієрархія.

Summary

Kryzhanivskyi A.F. Law and Order in the Context of Medieval Law Understanding. – Article.

Philosophical, legal and common understanding of law and order by medieval society are lighted up in the article. The law and order emerges as appearance of the proper way of life, constrained with morale and religiousness of society. Semiotics denotation of law and order is a term “peace”.

Key words: law and order, Middle Ages, peace, public hierarchy.

УДК (347.7+346),,4”

О.П. Подцерковний

ВІД ТОРГОВОГО ПРАВА ДО ГОСПОДАРСЬКОГО: ПЕРІОДИЗАЦІЯ ГАЛУЗЕВОГО РОЗВИТКУ

Динаміка осмислення господарського права як самостійної та повноправної галузі права зумовлюється в першу чергу тим, що це відносно молода галузь права (виокремлюється приблизно із середини XIX ст.). Але ця галузь права виникла не на пустому місті, а багато в чому завдяки тим об’єктивним чинникам людської діяльності, які зумовили промислову революцію і невідворотну комерціалізацію життя, – відносинам суспільного виробництва.

У літературі наголошується, що сучасне господарське право генетично пов’язано із спеціальним промисловим правом кінця XIX ст., торгово-ремісничим правом вільних міст Європи XII–XVI ст.ст. [1].

Відомий дослідник торгового (комерційного) права Г. Ф. Шершеневич виділив три періоди у становленні й розвитку торгового (комерційного) права: італійський, французький і німецький [2, с. 54-71]. Сучасні вчені, зокрема професор О. О. Чувпило, виділили четвертий такий етап – сучасний, що характеризується перетворенням торгового права на господарське [3]. Цю періодизацію слід проаналізувати не тільки з погляду досягнень сучасної історичної і правової наук, але і з погляду феномена перетворення торгового (комерційного) права на господарське.

Перший період – XI–XIV ст.ст. – позначається тим, що в Італії, яка стала центром середземноморської торгівлі й відносно спокійним місцем з погляду зовнішніх посягань, бурхливо розвинулися приморські міста. Забезпечення торгової діяльності вимагало зрозумілих і ефективних правил, які стали формуватися в рамках торгових звичаїв.

Цьому сприяли особливі умови середньовічного побуту, заснованого на роздробленні суспільства на окремі стани, які проводили в життя особливі юридичні форми відносин між його членами. Одним із таких станів було купецтво. У кожному місті купці розділялися на певні групи (корпорації, гільдії). Суперечки між членами таких утворень вирішували консули – купці, спеціально вибрані для цього на термін від 6 місяців до року. Консульська юрисдикція послужила основним джерелом виникнення торгового права. За влучним зауваженням Г. Ф. Шершеневича, тимчасовий характер діяльності консулів приводив до того, що судді не “могли стати формалістами”. Судовий розгляд відбувався у стислі строки і без ускладнених процедур, із зобов’язанням сторін з’явитися особисто, без жодних адвокатів¹. Не дивно, що це сприяло вирішенню спорів на підставі уявлень купців щодо ефективної побудови торгівлі та ustalених звичаїв, а не на базі складних та застарілих давньоримських догм.

Найвідоміші рішення консулів записувалися в хронологічному порядку в спеціальні книги – статuti (statute de’mercanti). Виникаючі природним чином суперечності й повторення в цих статутах з часом усувалися шляхом систематизації. Так виникли збірки рішень окремих гільдій (корпорацій) – писані зведення торгових звичаїв.

Причому, враховуючи переваги морської торгівлі, особливої цінності вони набули у сфері морського права. Перша з таких збірок – пізанський *Ordo maris*, складений у XII ст. Найбільшого поширення в той час набула збірка морського права *Consulato del mare* (морський судєбник). Це було невпорядкованим поєднанням звичаїв, викладених у 297 розділах.

Розвиток італійських міст і згладжування відмінностей між окремими гільдіями (корпораціями) стало причиною утворення станового торгового права окремих міст. Причому таке право значною мірою ввібрало в себе частину міських статутів, що передбачали правила організації міського життя.

Ця тенденція знайшла згодом відображення в Любекському, Гамбурзькому, Магдебурзькому праві – праві середньовічних міст, яке набуло поширення в Європі, зокрема й на території України. Система німецького міського права регламентувала багато внутрішньоміських, у тому числі господарських, відносин, що закріплювали права і свободи міст, які домоглися надання їм особливого правового статусу. Свідченням цьому історичному праву виступає пам’ятник старовинному торгово-міському праву Києва (що називалося Магдебурзьким

¹ Тут, до речі, можна спостерігати цікаву тенденцію в розвитку права загалом, – ускладнене і доведене до найвищої форми казуїстики, воно відторгається суспільством як перешкода розвитку. Приблизно таке саме накопичення складних законодавчих форм у сучасній Україні порушило сьогодні питання про необхідність підвищення ролі судової практики, по суті, упровадження окремих елементів прецедентного права. Не менш важливою також стає ідея компактизації та подальшої кодифікації законодавства.

за місцем свого зародження в XII-XIII ст.ст.), який стоїть з 1802 р. у м. Києві на крутому березі Дніпра нижче Володимирської гірки біля Хрещатинського джерела [4]. Таке право носило комплексний, універсальний та антифеодальний характер, регламентуючи різні види відносин. Значна частина його норм стосувалася торгівлі й ремесел, діяльності цехів і купецьких гільдій, питання оподаткування. Саме це, за обґрунтованою думкою В. К. Мамутова [5] та інших авторів [6], зумовлює зв'язок магдебурзького права із сучасним господарським правом.

На північ від Італії в цей час під тиском потреб торгового обігу на противагу праву цивільному, яке розвивалося досі як право окремих міст, починає поширюватися право торгове як право цілих союзів і територій. Так, на прибережжі Франції і Англії, починаючи з XII-XIII ст.ст., діяв Олеронський суддебник морських звичаїв (*Rôles d'Oléron*). На території ганзейського союзу було впроваджено Візбійське морське право. Збірка морського права Ганзи мала декілька редакцій, остання з яких у 1614 р. набрала сили закону.

Другий період у розвитку торгового права (XV-XVIII ст.ст.) – французький – можна в цілому визначити як період одержавлення торгових звичаїв.

У результаті історичної гегемонії Франції в цей період, обумовленої багатоманітністю в чому тим, що Франція опинилася посеред найбільш економічно розвинутих країн Європи: Італії і Іспанії з півдня, Англії і Голландії з півночі. У результаті посилення королівської влади, зростання міжміської торгівлі, створення ярмаркових судів (*Cours des foires*), що склалися з осіб, які спеціально призначаються радою короля, та у зв'язку з поширенням впливу торгівлі на всі сторони суспільного життя виникла потреба не тільки у формалізації торгових звичаїв, державного їх визнання, але і в перших кодифікаціях торгового (комерційного) права.

У листопаді 1563 р. був заснований перший постійно діючий комерційний суд у Парижі. Як відзначає Г. Ф. Шершеневич, “в указі не згадувалися норми права, якими повинен був керуватися суд, але римському праву в усякому разі тут не було місця, бо склад суду був виборний з купецтва”, а торговий стан “споконвіку звик керуватися у своїх взаєминах звичаями” [2, с. 63].

У 1673 р., задовго до кодифікації французького цивільного законодавства, у цій країні приймається перший комерційний кодекс (*Ordonnance de Commerce*). Знаменно, що самі купці, які усвідомили потребу в загальнодержавному закріпленні правил комерції, звернулися до короля Франції Луї XIV з проханням щодо розробки відповідного ордонансу про сухопутну торгівлю. Цей ордонанс одержав негласну назву “Кодекс Саварі” (*Code Savary*) на ім'я одного з впливових купців, Жака Саварі, якого запросили до законодавчої комісії, де він зробив основний внесок у зміст цього Кодексу. Останній складався із 122 статей і 12 титулів і мав за мету протидіяти обманам серед купців, зберегти корпоративний устрій купецьких станів, вводив інститути неспроможності і професійні вимоги до осіб, які бажали стати купцями. У 1681 р. приймається ще один кодекс, що ввібрав у себе морське право і служив своєрідним доповненням до першого (*Ordonnance de la marine*), в основу якого лягли доповнені новими зведеннями звичаїв вищезгадані збірки *Consulato del mare*, *Rôles d'Oléron* та ін.

Вплив указаних кодексів на розвиток комерційних відносин у XVII–XVIII ст.ст. був величезним, що підтверджується їх використанням при вирішенні торгових спорів по всій Європі, включаючи Англію.

У той самий час розвиток промисловості та торгівлі у Франції під дією принципів свободи підприємництва, проголошених Французькою революцією 1789 р., розширення територій, завойованих французькими правителями, зумовив необхідність у модернізації комерційного права. Ідея щодо кодифікації цивільного права також вплинула на цей процес, у зв'язку з чим чинні кодифікації торгового та морського права необхідно було співвіднести з цивільним кодексом.

У 1807 р. на вимогу і за безпосередньої участі Наполеона був прийнятий, а з 1808 р. вступив у дію епохальний Французький комерційний кодекс (далі – ФКК), який заклав міцний фундамент подальшої загальноєвропейської традиції в дуалізмі приватного права: розподілі його на цивільне, представлене Цивільним кодексом Франції 1804 р., і торгове право, представлене ФКК 1807 р.

ФКК 1807 р. складався з 648 статей, був поділений на 4 книги. Книга перша складалася з титулів: 1) про купців, 2) про торгові книги, 3) про товариства, 4) про подільність речей, 5) про біржі й маклерів, 6) про комісіонерів, 7) про купівлю-продаж, 8) про векселі. Книга друга торкалася морської торгівлі. Книга третя – торгової неспроможності. Книга четверта була присвячена комерційному судовому устрою і судочинству.

ФКК 1807 р. діяв майже два сторіччя і лише в 2000 р. у зв'язку з потребами поглиблення кодифікації був замінений новим Комерційним кодексом Франції, регулюючим не тільки торгові відносини, але весь спектр професійних, корпоративних, виробничо-економічних і інших ділових відносин з урахуванням новітніх положень права Європейського союзу [7].

Положення ФКК 1807 р. знайшли найбільше відображення в тих країнах романської системи права, де діють окремі комерційні кодекси: Аргентина, Іспанія, Португалія, Румунія, Чилі, Саудівська Аравія, Алжир, Венесуела та ін.

Третій період у розвитку торгового (комерційного) права пов'язаний з переміщенням економічного центру Європи до Німеччини в середині XIX – початку XX ст.

Об'єднання германських земель, бурхливе зростання великого промислового виробництва і тенденції, що посилювалися в цей період в усуненні економічних (митних) кордонів між окремими землями Німеччини, – все це зумовило потребу в досягненні однаманітності в торговому законодавстві. Це не важко зрозуміти з урахуванням, наприклад, того факту, що лише вексельних статутів на території Німеччини тоді діяло 56. При цьому комерсанти неухильно порушували питання про незадовільність загальноцивільного (римського) права, яким доводилося користуватися замість торгового [2, с. 69].

Як наслідок, у 1871 р. набрала чинності перша загальногерманська торгова кодифікація – Зведення торгового права. При цьому торгове право далеко відхилилося від ще розпорошеного і некодифікованого цивільного права Німеччини

в розумінні багатьох інститутів, як от: представництво, товариства, торгові операції, встановило точність і ясність у процедурах укладання і виконання договорів.

Потреби поглиблення кодифікації та необхідність ув'язування з положеннями цивільного уложення, що розроблялося, зумовило другу кодифікацію німецького комерційного права: у 1897 р. було прийнято і з 1900 р. набрало чинності Німецьке торгове уложення.

Нове торгове уложення, що зберегло до нашого часу не тільки основну структуру, але й основні інститути, складалося з чотирьох книг: 1) про купецький стан, 2) про торгові товариства і негласне об'єднання, 3) про торгові операції 4) морське право [8].

При цьому не можна говорити про те, що Німецьке торгове уложення (далі – НТУ) було додатком цивільного уложення, як це іноді пояснюється в окремих підручниках з цивільного права. По-перше, НТУ застосовувалося пріоритетно у сфері економіки, складало базу регулювання комерційних відносин, а цивільне застосовувалося субсидіарно: “остільки, оскільки в Німецькому торговому уложенні не передбачене інше”. Іншими словами, НТУ своїм змістом підпорядкувало вибіркові цивільно-правові норми потребам комерційного обігу. По-друге, у нормах НТУ була закладена велика кількість адміністративних, фінансових, бухгалтерських і навіть кримінально-правових норм. Це зробило кодекс не тільки практично орієнтованим на вирішення проблем правового регулювання комерційної діяльності, але й дозволило кваліфікувати його не як кодекс приватного права, а комплексний акт самостійного комерційного права.

У подальші роки багато країн світу прийняли свої комерційні (торгові) кодекси, у змісті яких спостерігається вплив положень німецьких торгових кодифікацій. Серед них – Австрія, Бельгія, Болгарія, Греція, Латвія, Люксембург, Македонія, Польща, Словаччина, Чехія, Естонія, Японія та ін. Досі положення НТУ є зразком для сучасних кодифікацій. Зокрема, Господарський кодекс України встановив подібні механізми взаємодії цивільно-правових і господарсько-правових норм.

Своєрідність торгового (комерційного) права в порівнянні з правом цивільним утворилася не випадково. Економічні інтереси вимагають уніфікованих заходів правового впливу, які відповідають досягнутому рівню розвитку продуктивних сил на конкретний момент історії. Ці інтереси часто-густо не вписуються в наукові догми, національні традиції і правила, вироблені багато сторіч тому. У результаті цього з'являється особливе регулювання, викладене первинно в торгових звичаях, а вже згодом – в актах торгового (комерційного) законодавства.

Таким чином, торгове (комерційне) право виникло як самостійне нормативно-інституційне утворення, що відобразило певний становий (купецький) протест проти “закостенілих” механізмів традиційного цивільного права, яке базувалося на зведенні законів Юстиніана (529–534 рр.). Цей “правовий протест” протистояв нездатності складних і формалізованих цивільно-правових норм забезпечити потреби торгових (комерційних) відносин, що бурхливо розвивалися. Виникла необхідність наділити останні більш динамічними,

професійно спрямованими, космополітичними та наближеними до життя правилами, ніж ортодоксальні цивільно-правові постулати. Хоча в законах Юстиніана *jus civile* (право громадян) і зазнало певного впливу більш ліберального *jus gentium* (право народів), проте воно все ж таки носило яскраво виражений догматичний характер, що не сприяв потребам прискореного обігу товарів.

Надалі, у зв'язку з ускладненням економічного життя, комерційне (торгове) право переросло рамки торгівлі й наситилося багатьма нововведеннями міських устроїв, промисловості й фінансів, державних регуляторів, зумовивши сучасний вид господарського права.

Четвертий період у розвитку (модифікації) торгового права не випадково іменується періодом перетворення торгового права на господарське (підприємницьке) право.

Ще на початку ХХ ст. Г. Ф. Шершеневич помітив важливу законодавчу тенденцію в цій галузі суспільних відносин: “Торгове право, народившись у сфері торгової промисловості, захопило всю переробну і готується зайняти видобувну промисловість. Торговий обіг дедалі більше наближається до злиття з економічним обігом” [2, с. 43]. У ХХ–ХХІ ст. ця тенденція тільки посилилася.

Ця обставина підтверджується сьогодишнім станом європейських комерційних кодифікацій, зокрема в Німеччині і Франції: відповідні кодекси не тільки оновлені адекватно вимогам часу, але і значно доповнені й розширені (наприклад, Комерційний кодекс Франції 2000 р. має понад 2000 статей проти 648 статей ФКК 1807 р.) переважно за рахунок регулювання промисловості й загалом сфери підприємництва, а також додаткових вимог до економічної діяльності в рамках загального ринку ЄС. Нові європейські підприємницькі (комерційні) кодекси останнього часу – Чеський 1995 р., Латвійський 2000 р., Австрійський 2007 р. – також підтверджують виведення традиційного торгового права з матриці приватноправової бази в напрямі якнайповнішого включення правових норм, регулюючих реєстраційні, ліцензійні, реєстраційні, облікові й інші публічно-правові інститути.

Навіть у тих країнах світу, де традиційно підприємницьке (господарське) право залишається некодифікованим, ці прояви знаходять дедалі більше відображення у спеціальному законодавстві. Наприклад, хоча в Італії, Швейцарії, Нідерландах і деяких інших країнах окремі комерційні (підприємницькі) кодекси відсутні або скасовані, але основна частина законодавчого регулювання підприємницьких відносин виведена за рамки цивільних кодексів. Для цих випадків також важливо пам'ятати, що система права не обов'язково збігається із системою законодавства. А тому цілком можливі випадки, коли окремі підприємницькі (господарські) норми закріплюються в цивільному кодексі. Хоча при такій системі законодавства слабшає узгодження між приватноправовим (горизонтальним) і публічно-правовим (вертикальним) регулюванням економічних відносин.

Йдеться про те, що основна причина перетворення комерційного (торгового) права на господарське (підприємницьке) – це неминуче посилення ролі держави в сучасній економіці, підвищення вимог до безпеки і якості виробничої діяльності,

боротьба з монополізмом і стимулювання інвестицій у національну економіку, міжнародні економіко-інтеграційні процеси і розвиток міжнародного економічного права.

Приватноправове регулювання поодинокі виявилось не здатним забезпечити належне регулювання господарських відносин. Починаючи з кінця ХІХ ст., економіка стала вимагати публічно-правових обмежень, які покликані забезпечити стабільність і порядок у господарській сфері. У цьому зацікавлені, передусім, самі одиничні суб'єкти господарювання, ефективність яких неможлива в умовах економічної анархії, засилля монополізму і відсутності чітких правил гри в економіці.

Таким чином, господарське право, що успадковувало норми торгового (комерційного) права, виступило новим якісним ступенем у регулюванні економічної діяльності. Така якість виникла завдяки не тільки особливій спеціалізації приватноправових (цивільно-правових) норм стосовно умов професійної господарської діяльності, але й у зв'язку з наповненням актів господарського законодавства публічно-правовими нормами. Поєднання приватноправового і публічно-правового регулювання економічних відносин робить господарське право новим інструментальним утворенням. Рівноважний стан такого утворення з різноспрямованими елементами досягається завдяки підпорядкуванню господарсько-правових норм єдиній меті – побудові ефективної економіки.

Висловлюючись практичною мовою, останнє означає, що на противагу цивільному праву, де на перше місце поставлена ідея забезпечення суб'єктивного приватного майнового інтересу, у господарському праві основоположною є ідея соціально-економічного розвитку всього суспільства.

У цьому разі не йдеться про ігнорування інтересів конкретного економічного суб'єкта в догоду інтересів суспільства. Економічний розвиток країни, а разом із ним і виконання соціальних програм, не можна забезпечити без достатнього ступеня економічної свободи, підприємницької ініціативи, самостійності в ухваленні рішень підприємцями тощо. Проте права останніх не повинні існувати на шкоду правам та інтересам інших економічних суб'єктів і суспільства в цілому. Тому приватні й публічні інтереси повинні бути врівноважені, а правові норми – служити сукупним соціальним і економічним інтересам.

Завдяки подібному цілеспрямованому підходу виникає наближення господарського права до реальної соціально-економічної необхідності, правові норми орієнтуються на вирішення соціально-економічних проблем сучасності.

Крім того, господарське право – це крок уперед у порівнянні з торговим (комерційним) правом через свою універсальність: інститути господарського права призначені для регулювання як комерційної (підприємницької), так і некомерційної господарської діяльності. Адже господарська діяльність – універсальне поняття, яке поєднує підприємницьку і некомерційну господарську діяльність. Цінність подібного поєднання перевірена часом.

Зокрема, питання ліцензування сьогодні виведені з-під поняття підприємництва і прив'язані до поняття господарської діяльності. Ще в 2000 р. із Закону “Про підприємництво” були виключені відповідні норми шляхом виділення

їх в новий Закон “Про ліцензування певних видів господарської діяльності”. Причина – існування видів діяльності, до яких ставляться підвищені вимоги стосовно безпеки робіт (наприклад, освітні послуги, будівельні роботи та ін.), але які здійснюються не тільки комерційними структурами, але й неприбутковими організаціями, бюджетними установами й іншими юридичними особами.

Аналогічна тенденція спостерігається в кримінальному законодавстві України, коли у зв’язку з прийняттям у 2001 р. нового Кримінального кодексу відповідальність за заняття забороненими видами підприємницької діяльності (ст. 148 КК УРСР) замінена на відповідальність за заняття забороненими видами господарської діяльності (ст. 203 КК). Аналогічним чином відповідальність за порушення порядку заняття підприємницькою діяльністю (ст. 148-3 КК УРСР) замінена на відповідальність за порушення порядку заняття господарською і банківською діяльністю (ст. 202 КК), а поняття протидії законній підприємницькій діяльності (ст. 155-8 КК УРСР) замінено поняттям протидії законній господарській діяльності (ст. 206 КК) тощо.

Закон України “Про основи регуляторної політики у сфері господарської діяльності” від 11.09.2003 р. передбачає процедури приведення до певних параметрів регуляторної діяльності саме у сфері господарювання. А до Закону України “Про оподаткування прибутку підприємств” від 28.12.1994 р. внесені зміни Законом України від 18.11.1997 р.: слова “підприємницька діяльність” у всіх відмінках замінені словами “господарська діяльність”. Закони “Про господарську діяльність в Збройних силах України” від 21.09.1999 р., “Про дозвільну систему в сфері господарської діяльності” від 6.09.2005 р. і багато інших новітніх законів орієнтують на впорядкування в цілому господарської діяльності, а не тільки підприємництва.

Основна причина такої трансформації полягає в тому, що в сучасну епоху згладжується межа між комерційною і некомерційною господарською діяльністю, а визначити, де закінчується підприємництво та починається некомерційна діяльність, не завжди можливо. Для державного регулювання важливим стає не стільки мета і результат діяльності суб’єкта (а для регулювання підприємництва необхідно довести спрямованість поведінки особи на отримання прибутку), скільки процес і сфера діяльності, те що називається в літературі “технологія господарювання” [9]. І дійсно, без системного врегулювання питань, що виникають у процесі “технології господарювання”, сучасне суспільство існувати не може.

Ось чому в основі виділення господарського права як самостійної галузі права лежить об’єктивний процес суспільного розвитку, за якого предмет і мета регулювання підпорядковують і нівелюють моністичний догмат методу і засобів галузевого правового впливу.

Література

1. Мамутов В. К. Сближение современных правовых регулирования хозяйственной деятельности (часть первая) / В. К. Мамутов // Гос. и право. – 1996. – № 8. – С. 48; Чувпило А. А. Понятие хозяйственного права зарубежных стран / А. А. Чувпило. – Донецк, 1995. – С. 47-50.
2. Шершеневич Г. Ф. Курс торгового права (По изд. 1908 – 1912 гг.) / Г. Ф. Шершеневич. – М., 2003. – Т. 1. – 480 с.

3. Чувпило О. О. Тенденції правового регулювання господарської діяльності в зарубіжних країнах : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.04 – “Господарське право та процес” / О. О. Чувпило. – Донецьк, 1996. – С. 10-14.
4. Вінник О. Пам’ятник Магдебурзькому праву в Києві / О. Вінник // Підприємництво, господарство і право. – 2001. – № 1. – С. 3-5.
5. Мамутов В. К. Современные проблемы хозяйственного (предпринимательского) права / В. К. Мамутов // Гос. и право. – 1996. – № 4. – С. 62.
6. Джабраїлов Р. А. Правове забезпечення ефективного використання об’єктів комунальної власності : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.04 – “Господарське право та процес” / Р. А. Джабраїлов. – Донецьк, 2005. – С. 6-7.
7. Коммерческий кодекс Франции. – М. : Волтерс Клювер, 2008. – 1272 с.
8. Торговое уложение Германии. – М. : Волтерс Клювер, 2005. – 596 с.
9. Хозяйственное право Украины : учебник / под ред. А. С. Васильева, О. П. Подцерковного. – 3-е изд., перераб и доп. – Х. : Одиссей, 2008. – С. 3.

Анотація

Подцерковний О.П. Від торгового права до господарського: періодизація галузевого розвитку. – Стаття.

У статті досліджується генезис становлення та розвитку сучасних засобів регулювання економіки від права торгового як права купецького стану до права господарського як права сучасного суспільства, що поєднує специфічні приватноправові засоби регулювання та публічно-правовий вплив держави на економіку. Зроблений висновок, що торгове право виникло як своєрідний протест купецького стану проти жорстких і формалізованих цивільно-правових інститутів. Показано наближення торгового права до потреб економічного обігу. Це потім, у зв’язку з розширенням державного регулювання економіки, об’єктивно обумовило перетворення торгового (комерційного) права на сучасне господарське право.

Ключові слова: історія торгового (комерційного) права, господарське право, економічний розвиток, публічне право, приватне право, державне регулювання економіки.

Summary

Podtserkovniy O.P. From a Trade Law to Economic One: Periodization of Branch’s Development. – Article.

The article is devoted to periodization of becoming and development of modern tools of adjusting of economy from a trade law, as a merchant layer’s law, to the economic law, as law of modern society which connects the specific private-law tools and public-legal influencing on economy.

The conclusion is done, that a trade law arose up as merchant layer’s original protest against inflexible and formalized civil legal institutes. Approaching of trade law to the necessities of economic development is shown. Because of state adjusting of economy it afterwards objectively had stipulated the transformation of trade (commercial) law in a modern economic law.

Key words: history of trade (commercial) law, economic law, economic development, public law, private law, state adjusting of economy.